

ГОСУДАРСТВО

ИНЧЕСЕНЭТ
ТОПЛУСУ

№ 3 (55) 1982

АЗЭРБ. ССР
МӘДӘНИЙЛІК
НАЗИРЛИКИНIN
НӘШРИ

БУ НӨМРӘДӘ ДӘРЧ ЕДИРИК:

НӨЗӘРИЈӘ:

Н.Мәһдиев. Бәдии асар моделлар комплекси кими.
Е. Заманова. Мұасир түрк естетикасында модер-
низмә мұнасабәт

МҰСИГИ:

Консерваторијамызын 60 иллижи
Е. Аббасова. Исте'дадлы мусигичиләр ма'бәди
Р. Гулиев. Гәдим тар бу күн
Рафаэл. Әсас одур ки, халг сизи севир
Е. Бабаев. Маһир габојчү

ТЕАТР:

Ләнкәран театры
Иса Мусаев—70
К. Җәфәрзәдә. Сәһнәдә кечән илләр
А. һәсәнли. Сән нечә құлдырурүсән?

РӘССАМЛЫГ:

Тамилла Ибраһимова
Тамилла Дағыстанлы
Аслан Рустэмов
Адил Шыхәлиев
МЕМАРЛЫГ:

Г. Әлизадә. Зәләзәләли әрази үчүн јени типли
јашејш евиннін лајиһеси
Ч. Гијаси. Хатирә гулләләри

ЖАРАДЫЧЫ КӘНЧЛИК:

Тәранә Вәлизадә
Ејваз һәсәнов
Абуталыб Садыгов
Телман Әлиев
СӘНӘТ НАГТЫНДА ҢЕКАЈӘЛӘР:
Ә. Ибраһимов. Ишыг қешикчиси.

әйәнедици тәмәјулләриң ҹаваб бермәлидир. Модернист сә-
нәткарларынң најин Несабына олур-олсун ориккынаплыға ҹәнд
көстәрмәләр罪иңиң онлар соосын пассивлійін, мә’нәви жохсуулу-
гүн тәзәғүрү кими гыймәтландырылрәл. Мәсәлән, Сүз Таше-
рин Фикриңче жалызы инсанларда демәжә сезү олмајаң, бејук
идеяларының ҹарчысы олмајең, мәндә өз фәрди тәләбләрини
әдәмәже ҹан аттан әстантар «форма жаратмагла» мәшүүл ола
билер («Едди тепе», № 85, 1963).

Түрк шайри Атиф Гансы әдәбијатда вә инчәсәнәтдә јенилекчилији реалист мәјләрин инициафында, социал проблемләрин гојулушунда вә һәллиндә көрүр.

ӨМРҮ ІАРЫ ОЛМАДЫ

нардасыз, Рауф мүэллим, нарада? Сизис заман дарыыхрам... Иш отырымсыз кечирәм, көзүм сизи ахтарып, жохсунуз... Нәмиша әjlәшүйиниз столун үстүндө ичи китапларда, мұхтәлиф веб-сайтларда материаллардың иле долу олан гәнбәти рәнның сүмкәнліктерінде даңа көрмүрәм. Сизин дүзүл-маззаны сөһбәттериниз, иш башарыбыныза, бүз ва жа дикар верилишләр баросында мұхакимзәләринизә инди дә еңтияч вар, Рауф мүэллим.

Уйываниныза «Сиз артыг арамызыда
жохсунуз» сөзларини язмага элим көл-
ип. Амма жохсунуз.. Фозун жохсунуз,
ауф мүзлүм, сөзүнүз вар, эмэлинин
вар, хатиралариниз вар. Сиз тез-тез жад-
шынурсунуз. Намы кими сизин дә күн-
нигиниз сыраланырыдь, ил тамамландыг-
ын жашынызын устуну яш көлирди. Вә
ор күн да!.. «Вахт көлөнди һөјат дағы-
шып, тохум эмэлэ көлөнди габы дағы-
шын кими». (Екзупери). Амма һәлә си-

зин вахтының деңгелди. Сизин һәлә өмүрүнүз жары олмамышды.

...Сизинде неча илләр бир јердә ишләдик. Республика телевизијасынын Эдәби-бәдии вернишиләр Баш редакциясының. Чох вахт ишү бир кәләрдик. Гапыдан ичори кечән кими сизәраст көләнләр аяг сахларды, кеф-әңвалийызы сорушарды. Сиз дә намы иләмсирбан, самими көрүшәрдиниз. Иш отагыныза кирән кими гәһвәр-роңкли

Түрк әдәбијатында өз инчәсәнәтиндә реализм илә модернизм арасында кедән мубаһисе давам едир. Муасир түрк әдәбијатында өз инчәсәнәтидә кедән просессләр, өлкәдә бәдии нәзәрийәнин шәхси практиканын инкишафы ону көстәрир ки бу мубаһисе модернизмнән дејил, реализмнән хөҗирнән һәлләтиләвәкәдир. Бу күн инамла демәк олар ки, түрк инчәсәнәтинең көнәвчөй мүтарəгги, демократик истигамәтин инкишафы илә бағылышыдый.

Елмира ЗАМАНОВА.

сүмканаң столун үстүнә гојуб панчэрээдің жаһынлашардыңыз. (Бурадан шәһер, дәнииз көрүнүр). Бир мұддат баҳылғыдан соңра дејәрдиниз: «Ай инсафсыз, иң ора баҳ, еди бил шәһер дәнисздән су мәк истәјір». Бизим бу дәнисздән жохудам! Сүлү лап дәрманды».

Беләчә башларды иш күнүмүз. Ах-шам кәлән верилишләрин сәһәр музаккарасын едәрдик. Сиз таләсмәздиндир. Еркә-ағыр данышардыныз. Хасијети низин бир гәрибалий онда иди да, мыны дингләндикдан соңра сезә башлардыныз. «Тәгириң бу верилиши чох хошумага калди. Мән онун яхшы режиссерлыгына шуббә етмиров. Нәмиша ахшатырып, аярайып, екранда јенилик, тәзэүләт кәтирир. Амма онун ишинде бир балача чиддилеге нисес олумкүр...» Ва жаудың «Сәф ол, Кәрим, мәни лап севинчачы» етмисен. Аја, бәс белә көзлә тамашады. Титриниң ниявәттәримисен? Бәс сани навахт таныячаглар? Элли яшында?...»

дэјэрлэр ки, а бала, сөзүн вар, кэл үзүүмэ дэ дэ, дахиа нижээр архада данышырсан?... Бүү күн ишэх колэндэри бир нафэр (хамин адамын ким одлуу инди дэ бир сирр олгаралт галыр) мэнгилмэл чох са-
мими көрүшдүү. Билирсан, ejimme на кал-
ди? Ja о мэнэ пислик етмоё назырла-
шир, ja да ишнийн көрүб. Билмирсан я-
радычылыг hагында фикрилэсээн; я-
хоса тэлээж дүшмэмэж hагында ѡллаад
ахтарасан. Чан ширин шејдир. Намы
тэмис адла jашамат истэйж. Одур ки,
истэр-истэмээз тэлээж дүшмэмэж hагын-
да фикрилэширен вэ ярадычылыг га-
лыр архя пландаа... Хайнлик эн јанды-
рычы одур. Ихан ки, ханилик дэсавад-
сызыгын, тэнбэллийн төрэмсэндир..

рәсән нијә мұхталиф, мұрққаод ол
Ұзың құлур, сәнниңдә достылг едір,
ма онун иң јуванын гүшөн одлугуны б
мирсан. Телман, билирсан адам
нијә жалтагылғ едір? Валлаң, билд
жалтагылғ, иккүздулар ачизлијин,
вадсызылығын эламетидир. Неч көр
сән ки, ишинин, сәнэтинин биличиси о
бир адам нағында дејәлэр: филиал
жалтагдыр. Жох, неч ким демәз. Ад

Р. Казымовски сэнэт достларыјла

вакиб», Э. Б. Нагвердиевин «Мирээ Сэфэр» телевизија тамашалары мэң белаларданындири. Бу асарларын угуруу екран талеји режиссора шөрбэт катирмиши, ону севиндирмиши. Ики ниссадан избараат олан «Лачын юусасы» тамашалары инди да тамашалыр тэрәфиндэн хатырланып, эзизләнүр. «Мирээ Сэфэр» тамашасынын режиссор мұасир телевизија техникасынын бүтүн имканларындан истифада етмисидир. Буралда кадрларының экспрессияларының ири планда чәкилгендири. Тамашаның актёр ансамблының узэрләрина душанба бүтүн ишин ёндәснин дән бачарыгына калышыди. Онлардын минималистическими жестами, бир сезла сиғат, көз ифадаларын пілесин баҳымда чыхмасына мүсбет та'сир көстәрмишиди.

Класика иял жанаңыз. Т. С. Абданов
масыр жазыларымызын да эсэрләрини
екранлаштырышыды. И. Эфэндиевин
«Jүн шал», С. Дағылынин «Көнин таныш-
лар, яңи көрүшләр», Г. Илкниин «Кене-
рад», И. Сафарлинин «Дэда Күнәш» та-
машаларды беләэрниндәндир.

Ревю мәденимде театр сәнәтине бөлүк

мараг, вурғундук варды. О, истәр дәрс деңгизи Азәрбайжан Дөвләт Инчәсәнэт Институтунда талабалар гарышында, истәрса да профессионал актөрләре, визүн пеше достарына театр барәснилә, актөр сәнгатинин инчәндиң, режиссерлугдан һәвәслә данышарды. Тәсадүф дејилдир ки, онун бу марагындан һазырың һәр дәфә тамашацылар тәрәфиндин һәрәртә, истәклә гарышынан икни ундулмас сәнат ассы — «Актрисанын тәбәсумы» ва «Башшы Сәфәрләри» телевизија фильмләри яранмышды. Республиканын халг артисти Нәсибә Зейналовынын авазисиз, тәкарарыз сәнгаткарлыгы, сәнат жолу Рауф мүәззимли чох дүшүнүрүрдү. «Гайна» мусигилларынын сәнгаткарлыгында севимли актрысамын гайна образыны тәкарарыз ярадыр вә Рауф мүәззимли Нәсибә ханым нағында телевизија фильминин сценаристине жазандыруны бу ролуну јүкән гүмәтләндирмиш, ону лајингич тәгдим етмишдир. Сәнгатмиздә ундулмас улдуз кими парлајан, лакин тез сөнән, актөрлүгү чохларына нүмүнә олан Бәшир Сәфәрлөгү барәснинде чәкилән телевизија фильмни да режис-

Р. Казымовская (сагда), О. Ефремов, С. Бадеев, Т. Доронина

сорун узун мүддәтли ахтарышларынын, көркін зәһматинин баһәсінди.

Жер көлмишкән бир вачы мәсәлә нағында. Қорасан ін учын бизде — рестеплика Телевизија ва Радио Вернилишләри Комитетинин назындаңдаки «Екран» бирлиндеги вә Ч. Җаббарлы адына «Азәрбайжан фильмләри» студијасында сәнат, сәйнә фадилләри, көркемли актөрләрләрмиз нағында белә филмләр аз чәкилүр. М. Э. Элиев, А. М. Шәрифзада, С. Ругулла вә башга актөрләрләрмизнән һәјат-јаралышынын халг артисти Нәсибә Зейналовынын авазисиз, тәкарарыз сәнгаткарлыгы, сәнат жолу Рауф мүәззимли чох дүшүнүрүрдү. «Гайна» мусигилларынын сәнгаткарлыгында севимли актрысамын гайна образыны тәкарарыз ярадыр вә Рауф мүәззимли Нәсибә ханым нағында телевизија фильминин сценаристине жазандыруны бу ролуну јүкән гүмәтләндирмиш, ону лајингич тәгдим етмишдир. Сәнгатмиздә ундулмас улдуз кими парлајан, лакин тез сөнән, актөрлүгү чохларына нүмүнә олан Бәшир Сәфәрлөгү барәснинде чәкилән телевизија фильмни да режис-

бә'зисинә зәнк етдим. Һамы сиздән ифтихарла данышы. Бах, белә...

ССРИ халг артисти ОЛЕГ ЙЕФРЕМОВ: — Рауф сорушурсан! Сан мәним кадрлары, гүссәли хатирәмі ојаңын... Рауф көзәл инсан иди. Һејф ондан... Онун өлүмү мәни сон дәрәча кадрләндирдил. Җәсаротла дејирәм: онун арамыздын вахтесү кетмеси сәнәнә, сәнәтә, экрана чох бөյүк зәрбә олду. Чүнки о, һәртәрәфлә адам иди. Жаҳшы ѡлдашып варды. Адам вар ки, ондан гаырсан, һәтта онуна жол ѡлдашы олмаг истанылсын. Адам вар ки, ондан инчә айрылмағына баҳмаярал онун учын дарыыхырсан, Рауф дузул соһбатләри, әсәр нағындаң этрафы мұнакимәси, фикир сәлемәсін нечә вахт җадындан чыхмаз. О, ҳалгыны чох сөвирди. Онун кини бүтән характеристикалары дастана растанында...

Нагындыда жазмаг фикрине дүшәндә стопонузун истүндаки телефон китабчасыны ачыб бахдым. (О вахтдан неч ачмамышым). Бурада сизин жаңылышынын хөзүн телефон нөмрәләре вар. Онларын

Республиканын халг артисти НӘСИБӘ ЗЕЙНАЛОВА: — Рауф тәмиз адам иди. О. Инигулү, жалтад адалмара нифрәт едирди. Һәмшә дејәрди ки, нағ гүйүсү дарин олмаз. О, инсанлары сөвирди. Мәним бәрәмдә чәкилән фильм шәләгәрдә Фузули рајонундағы «1 Мај» колхозуна кетмишдик. Рауф гысы мүддәт эрзинде һәм колхозун үзләвәри иле досташады. Иinan ки, биз гайнаңда онларын экспедицият көврәлмишди. Рауф өзүнүн сөвирдirmәjи бачарырды. Мәнишә эмбюни, пешенсиз пургун оллар чысын өлсәләр дә, рүзән һәмшә бизимлә жанаши өмүр диди...

Әмәкдәр артист ҮСЕЈНАҒА САДЫБӘРӘ телеграммада: «Райымыздың жаңылышы. Қаркын мәшгүлден соңра, о, голули. Қазыдан, чохлу-choхлу соһбет етдик, айдемек истәјирам ки, бир күн мәнә олдуган фикирләшиб: «Чаным, актөр сөнин ки, ми олар да, жохса сеззләри эзбәрләмә...

мини мәшгә көләрләр... Бир дә ки, гардаш, бош-бош эзбәрләмәйн дә мә'насы

жохудур, кәрәк сеззләрниң, ојуулана, камера гарышынан калиниләр асарын үмуми һәллиниң көмәк едәсән. Жохса...». Мәни дејәрдим ки, Рауфун һәр бир иши онун өмүрүн бир парчасысы дыры. Җүнкү о, тамашаја һазырладыры һәр һансы пәсеси нечә дејәрәр, һәм оләмәниш рөлләрләр болмазды. О, чох сәлигиле, тәләбкәр режиссер иди...

Жазыбы НАМИГ АБДУЛЛАЈЕВ: — Рауфун ен чох горхуду «шар» көлмаси иди. Һәр дәфә бу сезү ешиңдә онун эти үрәшири. Дејәрди: «Дүнжада бөйүк бәдбәхтәл одур ки, санин устуна бөйттә алар, адына гара јахалар». Достум жаман тәбиғи вүрғуну иди. Саатларда фүсүнкәр мешәләр, ал чатмаз, үн жетмәз дагларга баҳарды. Тез-тез дејәрди: «Ай Намиг, бейнәм жаман ѡорулуп, калсанын кедәк шәләлә сән ешиштәмә». Дүшүдүй мәйлисәдә гыса мүддәт эрзинде һәм һамынын туңындарды, сөвәрди... Һәр күн эн азы јүз сәйнәфи охуярды. Һәнә шышы, — екран үзү қөрмәйн өзхүл-өзхүл жазылары жарымын галды достуму!

Оғлы ЭЛӘКБӘР КАЗЫМОВСКИЙ: — Нәйләжәсән, истар-истәмәз талејин ағыр һөкүм ила разылашмыши. Анам атамын хөрөттө пайызы даһа саҳалымыр... Даһа атам жохудур. Амма бачы-гардашларымда бәрабәр һәнә атамынын итикисинин жаңылышынын да һисс етмишкүн. Чүнки би-зим үчүн дүнҗанын ең гүмәтли хәзинәсүни — чохлу доссталарынын гојуб кедиб. Күнде һәнә олмаса бир досту әһвәл тутурты... Эн бөйүк арзум атам кими жашаңындары...

Жаман көврәлмишәм, Рауф мүәззим. Айрылыг одундан жандырычы од көрәсан вармын дүнијада. Онда да дүясас, һисс едәсән ки, бир дә неч вахт көрүшүн әмбәк гилематтәрдән дүзүн истифада етмәк лазындыр ки, ушагарлар көзәләнди көрсүнләр, һисс етисинләр вә ону дүзүн гүмәтләндирмәй бачарсынлар.

Тәбәти, инсанлары, онларын симасы-

ХОР МУСИГИСИННИҢ ЕСТЕТИК ТӘРБИЈӘДӘ РОЛУ

инчәсәнэт асәрләре һәм дә естетик бахымдан, күтәлви шәкәнде естетик зөвләрнин инициафы учын асас мәнәйдәр.

Естетик тәрбиянин инициафында инчәсәнэттеги гүвөттөл тә'сир күчүнә маңыл олалы саңаи — мусигинин ролу даһа бөйүкдүр. Тәсадүф дејилдир ки, даһи инициафынын зөвгө малик олган шәхсијүттөл олмалыдь.

Инсанын идея вә мә'нави инициафа-

нина имканлары хүсусида бөйүкдүр. Мусигин инициафада пәнчib һиссәләр ојадыларын мәнәзи аламинин ән жашы чаныларыннан ачыб көстәри. О, инсанларын байрында олар мә'нави сифатлар ашылајыр. Мусигинин тә'сир күчүнән һәмшә кенин истифада олунмушшудур. Мәсәлә: 1850-чу илдә Брюсселде францыз бәстәкары Ф. Оберин «Фенелла» опера-сиянын елә илк қүнәндән башшайыр Ушаг жашарында инсан көзәллийн даһа һәссес олур. Бу жашда онларда көзәллийн дүзүн гаврамаг бачарынын тәрбиянда олар һәјатын рәнкәнлигиден даһа җашы дәрәк едәрәр.

Ушагларында естетик есемисән иничәсәнэттеги, онларын бөйүк маңыл олалардан, нағыл вә шә'рләрдән башлајыр. Кетдикчүк бу маңылар вә нағыллар ири һәчмил бәйнән асәрләр, классик мусиги асәрләри иле әвәз олунур. Бизим борчумуз исәт жетишмәкә олар кәнчә иесиңдә көзәллийн дүзүн гүмәтләндирмәй бачарынын чохлу доссталарынын гојуб кедиб. Күнде һәнә олмаса бир досту әһвәл тутурты... Эн бөйүк арзум атам кими жашаңындары...

Хор мусигиси һәлә чох ғәдим дәврләрдә мұхталыф халглар арасында мөвчүд олумшшудур. Хор чохларынын дүшүндүкlassesи кими сада дејил, ақына, мелодик чөхсалылар, ритмик ҹанәтләр өзүнде бирләшүләр, кенин жајылышы мәркәб өзүн жаңырды.

Хор мусигиси жаңырды чох ғәдим дәврләрдә мұхталыф халглар арасында мөвчүд олумшшудур. Хор чохларынын дүшүндүкlassesи кими сада дејил, ақына, мелодик чөхсалылар, ритмик ҹанәтләр өзүнде бирләшүләр, кенин жајылышы мәркәб өзүн жаңырды.

Римски-Корсаков хору «инсан дәстасын сәс»и, «кутлапын фикри» адаандырылышын.

Хор мусигисинин ролу даһа бөйүкдүр.

Телман МЕҮДИЈЕВ.